HONORATA JAKUBOWSKA*

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Intymistyczny charakter autoetnografii na przykładzie badań sportowych doświadczeń

Streszczenie

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy i na ile autoetnografia może zostać potraktowana jako rodzaj literatury intymistycznej. Artykuł składa się z trzech części. Pierwsza z nich przedstawia autoetnografię, łączącą w sobie elementy autobiografii i etnografii, jako zyskującą na popularności praktykę badawczą. Druga część opisuje, w jaki sposób autoetnografia wykorzystywana jest w badaniach dotyczących uprawiania sportu i ucieleśnionych doświadczeń. Trzecia część natomiast prezentuje wybrane fragmenty osobistych narracji ukazujących intymistyczny charakter autoetnografii. Przeprowadzony przegląd literatury prowadzi do konkluzji, że choć autoetnografia różni się od form autobiograficznych, podobnie jak one zabiera czytelnika w prywatny czy intymny świat autora-badacza.

Słowa kluczowe

autoetnografia, intymistyka, narracja, sport, ciało, doświadczanie

Praktyką badawczą, po którą sięgają coraz częściej przedstawiciele nauk społecznych, jest autoetnografia. W Polsce nie jest ona (jeszcze?) zbyt rozpowszechniona, jednakże jej rosnącą popularność można zaobserwować w zagranicznych czasopismach oraz książkach, w tym

* Kontakt z autorką: honorata@amu.edu.pl

w podręcznikach metodologicznych¹. Zdaniem Jacquelyn Allen-Collinson można mówić nawet o „zwrocie autoetnograficznym” (*auto-ethnographic turn*), który widoczny jest, według tej autorki, w obszarze aktywności fizycznej i sportu². Badacze za pomocą autoetnografii odtwarzają proces powrotu do zdrowia po kontuzji, zmagania z bólem, praktyki kontrolowania sportowego ciała, jak i inne codzienne doświadczenia związane z uprawianym przez nich, najczęściej amatorsko, sportem. Pytanie, na które będę chciała odpowiedzieć w poniższym artykule, dotyczy tego, czy i na ile autoetnografia wpisuje się i może zostać potraktowana jako rodzaj literatury intymistycznej. Odpowiedź na to pytanie będę rozważać w odniesieniu do publikacji z zakresu socjologii sportu i powiązanej z nią socjologii ciała (ucieleśnienia), jednakże rozważania te można odczytywać szerzej, także w odniesieniu do autoetnografii realizowanych w innych obszarach życia społecznego.

Autoetnografia

Pisząc czy robiąc autoetnografię, autor będący jednocześnie badaczem łączy narracje osobiste (autobiografię) z etnografią, tzn. badaniem określonej kultury (jej praktyk, wierzeń czy wartości), czy badaniem życia codziennego danej społeczności. A zatem autoetnografia, będąca połączeniem obu praktyk, sytuuje osobiste doświadczenia badacza (narratora) w określonym kontekście społeczno-kulturowym, który staje się, w zależności od rodzaju autoetnografii, tłem dla indywidualnych doświadczeń lub jest przez te doświadczenia wyjaśniany.

Połączenie tego, co osobiste, z tym, co społeczne i kulturowe czy mówiąc inaczej, odniesienie własnych doświadczeń i przeżyć do tego, co społeczne i kulturowe, pojawia się niemal we wszystkich definicjach autoetnografii. Jednak jak zauważa Joanna Bielecka-Prus, „kwestią sporną pozostaje to, w jakich proporcjach powinno się je łączyć”³. Według Carolyn Ellis i Arthura P. Bochnera autoetnografowie różnią się między sobą „pod względem nacisku kładzionego na proces badawczy (*graphy*), kulturę (*ethno*) i ja (*auto*)” i dlatego każda autoetnografia może zostać umieszczona na kontinuum utworzonym na każdej z tych trzech osi⁴. Równocześnie można ją usytuować na kontinuum pomiędzy autobiografią i etnografią.

¹ Anna Kacperczyk, „Od redaktora: Autoetnografia – w stronę humanizacji nauki”, *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 6–13.

² Jacquelyn Allen-Collinson, „Running the Routes Together. Corunning and Knowledge in Action”, *Journal of Contemporary Ethnography* 1 (2008): 39.

³ Joanna Bielecka-Prus, „Po co nam autoetnografia? Krytyczna analiza autoetnografii jako metody badawczej”, *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 78.

⁴ Carolyn Ellis, Arthur P. Bochner, „Autoethnography, Personal Narrative, and Reflexivity: Researcher as Subject”, w: *Handbook of Qualitative Research*, red. Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln, 2nd ed. (Thousand Oaks: Sage, 2000), 740.

Niemniej jednak obecność w narracji „ja” badacza jest jedną z cech charakterystycznych tej praktyki badawczej. Jak zwraca uwagę Leon Anderson, w odniesieniu do autoetnografii analitycznej, nie polega ona jedynie na zbieraniu faktów, ale również na rekonstruowaniu punktu widzenia badacza, jego opinii, emocji czy uczuć⁵. Element osobisty zostaje uwypuklony w innych nazwach, które pojawiają się obok autoetnografii, tj. w narracji o osobistych doświadczeniach (*personal experience narratives*)⁶, etnografii osobistej (*personal ethnography*)⁷ czy opowieściach konfesyjnych (*confessional tales*)⁸.

Anderson wyróżnia dwa rodzaje autoetnografii: ewokatywną oraz analityczną, której sam jest zwolennikiem⁹. W przypadku tej drugiej badacz analizuje grupę czy układ społeczny, którego jest członkiem. Autoetnografia ewokatywna natomiast ma zdecydowanie bardziej osobisty charakter, skupia się głównie na przeżyciach, emocjach, doznaniach badacza i opiera na pisaniu narracyjnym¹⁰. Ten typ narracji jest „uznawany za najbardziej osobisty, niekiedy wręcz obnażający badaczy, upubliczniający to, co uznawane jest zwykle za intymne”¹¹. Autoetnografia ta, według Ellis i Bochnera, może przybierać różne formy: „krótkich opowiadań, poezji, fikcji, powieści, esejów fotograficznych, esejów osobistych, czasopism, fragmentarycznego i rozwarstwowanego opisu i socjologicznej prozy naukowej”¹². W odniesieniu do tego rodzaju autoetnografii zwraca się również uwagę na jej terapeutyczną rolę zarówno dla autora, uczestników opisywanych zdarzeń, jak i czytelników¹³.

Jako główną różnicę między wymienionymi rodzajami autoetnografii wskazuje się większą koncentrację na „ja” autora w przypadku autoetnografii ewokatywnej oraz mniej rygorystyczne traktowanie wytycznych metodologicznych obowiązujących w naukach społecznych. Natomiast autoetnografia analityczna skupia się przede wszystkim na analizie danych i tym

⁵ Leon Anderson, „Analytic Autoethnography”, *Journal of Contemporary Ethnography* 35 (2006): 384.

⁶ Norman K. Denzin, *Interpretive Biography* (Newbury Park: Sage, 1989).

⁷ Lyall Crawford, „Personal Ethnograph”, *Communication Monographs* 63 (1996): 158–170.

⁸ John Van Maanen, *Tales of the Field: On Writing Ethnography* (Chicago: University of Chicago Press, 1988).

⁹ Anderson, „Analytic Autoethnography”, 373–378.

¹⁰ Carolyn Ellis, „Evocative Autoethnography: Writing Emotionally About Our Lives”, w: *Representation and the Text: Re-framing the Narrative Voice*, red. William G. Tierney, Yvonne S. Lincoln (Albany, NY: State University of New York Press, 1997), 115–142; Carolyn Ellis, *Revision: Autoethnographic Reflections on Life and Work* (Walnut Creek, CA: Left Coast Press, 2009); Ellis, Bochner, „Autoethnography”.

¹¹ Bielecka-Prus, „Po co nam autoetnografia?”, 85.

¹² Ellis, Bochner, „Autoethnography”, 739, tłum. A. Kacperczyk, za: Anna Kacperczyk, „Autoetnografia – technika, metoda, nowy paradygmat? O metodologicznym statusie autoetnografii”, *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 46.

¹³ Carolyn Ellis, Tony E. Adams, Arthur P. Bochner, „Autoethnography: An Overview”, *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 1 (2010), dostęp 2.05.2017, <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095>.

samym bliższa jest etnografii. Z drugiej jednak strony sam Anderson zauważa, że granica pomiędzy wyróżnionymi przez niego rodzajami autoetnografii często się zamazuje¹⁴.

Autoetnografia w badaniach sportu

Analizując wszystkie artykuły bazujące na autoetnografii i jej dotyczące, które ukazały się dotąd na łamach czasopism związanych z socjologią sportu¹⁵, należy, po pierwsze, zauważyć, że autoetnografia wykorzystywana jest jako narzędzie pozwalające zdać relację, opowiedzieć o doświadczeniach osób, które ze względu na swoją płeć, rasę czy orientację seksualną są stygmatyzowane, marginalizowane czy wykluczane w świecie sportu. Ta praktyka badawcza jest na przykład coraz częściej wykorzystywana w paradygmacie feministycznym, oddając tym samym głos kobietom doświadczającym dyskryminacji w silnie zmaskulinizowanym świecie sportu¹⁶.

Po drugie, autoetnografia jest często stosowana jako jedna z nielicznych metod umożliwiających poznanie i zbadanie ucieleśnionych doświadczeń związanych z uprawianiem sportu. Wynika to z tego, że określone umiejętności nabywane są poprzez ciało i stają się częścią ucieleśnionej wiedzy, a proces ich ucieleśniania jest w dużej mierze trudny do zwerbalizowania, a przez to niedostępny czy trudno dostępny dla zewnętrznego obserwatora¹⁷. Wiedza w działaniu (*knowledge-in-action*)¹⁸ może być zatem badana właśnie poprzez autoetnografię, obserwację uczestniczącą czy praktykę (*apprenticeship*), tzn. poprzez jej ucieleśnianie. Tym samym w przypadku autoetnografii dotyczącej aktywności fizycznej ciało badacza znajduje się w jej centrum¹⁹. Chociaż „ja” badacza jest zawsze ucieleśnione, to w badaniach odnoszących się do uprawiania sportu ciało staje się zarówno narzędziem badania, jak i jego przedmiotem²⁰. Badacz zbiera dane poprzez i w swoim ciele, by następnie opisać swoje własne ucieleśnione doświadczenia. Dotyczą one nie tylko nabywania określonych umiejętności, ale również zmagania się z własnymi słabościami i ograniczeniami ciała, tym samym mają

¹⁴ Leon Anderson, Mathew Austin, „Auto-ethnography in Leisure Studies”, *Leisure Studies* 2 (2012): 132.

¹⁵ W sumie było to 38 artykułów empirycznych i 8 o charakterze przeglądowym. Niemal wszystkie ukazały się po 2000 roku.

¹⁶ Zob. np. Shellie McParland, „Autoethnography: Forging a New Direction in Feminist Sport History”, *Journal of Sport History* 3 (2012): 473–478.

¹⁷ Honorata Jakubowska, *Skill Transmission, Sport and Tacit Knowledge: A Sociological Perspective* (Routledge: Abingdon, 2017).

¹⁸ Donald A. Schön, *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action* (Basic Books: London, 1991).

¹⁹ Jonas Larsen, „(Auto)Ethnography and Cycling”, *International Journal of Social Research Methodology* 1 (2014): 60.

²⁰ Loïc Wacquant, „Habitus as Topic and Tool: Reflections on Becoming a Prizefighter”, *Qualitative Research in Psychology* 8 (2011): 81–92.

prywatny, często niemalże intymny charakter. Badacz nie opisuje bowiem anonimowych uczestników badań, ale pisze o sobie, o swoich myślach, emocjach czy stanach fizycznych.

Po trzecie, znacząca liczba publikacji odwołujących się do kontuzji czy chorób będących barierą w uprawianiu sportu wpisuje się w to, co można zaobserwować również w autoetnografiach realizowanych na innych polach badawczych²¹. Problematyka choroby czy cierpienia jest często podejmowana w autoetnografiach, które mogą odgrywać w tym przypadku rolę terapeutyczną. Z drugiej jednak strony, patrząc na to z punktu widzenia socjologii ciała (ucieleśnienia), te momenty, w których nasze ciało przestaje sprawnie funkcjonować, staje się dla nas problemem, są równocześnie momentami refleksji nad ciałem, pojawieniem się ciała w naszej świadomości²². Łatwiej jest zatem przyglądać się ciału właśnie wówczas, staje się ono bowiem barierą w codziennym funkcjonowaniu, skupia na sobie uwagę.

Zaproszenie do intymnego świata autora-badacza

Autoetnografia rozumiana jest jako: (1) akt autonarracji, refleksji nad własnymi przeżyciami, sytuujący je w kontekście społecznym, w jakim się pojawiły; (2) efekt końcowy, produkt tej autonarracji; (3) sposób wytwarzania wiedzy; (4) strategia badawcza oraz (5) technika zbierania danych²³. A zatem jest ona postrzegana zarówno jako proces, jak i produkt tego procesu. Artykuły naukowe, na które można spojrzeć jako na jeden z takich produktów, choć nie są wymieniane wśród form autobiograficznych, wpisują się częściowo w ten rodzaj narracji. W publikacjach opartych na autoetnografii ich autorzy, będący równocześnie badaczami, przedstawiają wiele informacji dotyczących swojego prywatnego życia, dzielą się codziennymi przeżyciami i doświadczeniami, jak i momentami przełomowymi, trudnymi, które wpłynęły na ich (sportowe) życie. Warto w tym miejscu zauważyć, że wielu badaczy zajmujących się naukowo sportem to osoby mające za sobą profesjonalną karierę sportową czy uprawiające amatorsko sport. W konsekwencji opublikowane prace, przynajmniej w odniesieniu do byłych rozpoznawalnych sportowców, mają zatem częściowo podobny charakter do opublikowanych autobiografii czy wspomnień znanych sportowców lub też ich codziennych zapisków na blogach czy w mediach społecznościowych, które mogą być rozumiane jako współczesne formy pamiętników. Tym, co je różni, zwłaszcza w odniesieniu do publikacji książkowych, jest zdecydowanie bardziej fragmentaryczny opis własnych doświadczeń w przypadku artykułów naukowych. Niemniej jednak, co zilustruję w odniesieniu do wybranych tekstów, przybierają one często formę intymnych

²¹ Kacperczyk, „Autoetnografia”, 54–62.

²² Drew Leder, *The Absent Body* (Chicago: University of Chicago Press, 1990); Andrew C. Sparkes, „The Fatal Flaw: A Narrative of the Fragile Body-Self”, *Qualitative Inquiry* 4 (1996): 464.

²³ Kacperczyk, „Autoetnografia”, 37–38.

zwierzeń, dzielenia się prywatnymi sprawami czy drobiazgowej analizy dnia codziennego. Co więcej, zbierając różne artykuły napisane przez tego samego autora czy tą samą autorkę, mamy możliwość odtworzenia, przynajmniej częściowego, jego czy jej trajektorii życia.

Dla zilustrowania tych twierdzeń posłużę się przykładami publikacji Jacquelyn Allen-Collinson i Johna Hockeya, współautorów wielu artykułów opartych na wspólnej autoetnografii (*collaborative autoethnography*), oraz Andrew Sparkesa.

Allen-Collinson jest socjolożką, naukowo zajmuje się sportem, ciałem, zdrowiem i badaniami jakościowymi, w tym właśnie autoetnografią²⁴. W listopadzie 1997 roku w ciągu jednego tygodnia zarówno Allen-Collinson, jak i jej partner w bieganiu, Hockey, doznali kontuzji kolana podczas treningów. Jako nie tylko biegacze, ale i socjologowie, postanowili, że będą dokumentować proces rehabilitacji po doznanej kontuzji, opisywać swoją drogę od kontuzji do powrotu do formy. Każde z nich nagrywało swoje spostrzeżenia na dyktafon i tworzyło dziennik, a oprócz tego spisywali wspólne raporty. Efektem tego projektu są artykuły napisane przez obojga badaczy wspólnie i osobno²⁵.

W pierwszym z nich, opublikowanym w 2001 roku, Allen-Collinson i Hockey podkreślili osobisty wymiar swojego pisania:

Nasze indywidualne i zbiorowe „ja” są integralną częścią obszaru etnograficznego, a powiązanie pomiędzy nimi jest tworzone poprzez pisanie. Pisanie jest osobiste, wysoce refleksyjne i ma na celu uchwycenie w sposób analityczny tego, co autobiograficzne, na tyle wystarczająco, by przedstawić obszar etnograficzny²⁶.

Wątek autobiograficzny zostaje wprowadzony do tego artykułu już wtedy, gdy autorzy przedstawiają swoje sportowe biografie. Dowiadujemy się z nich, że w 2001 roku autorka-badaczka miała piętnastoletnie doświadczenie związane z bieganiem, a autor-badacz – trzydziestoczteroletnie oraz że od trzynastu lat trenują razem. Oboje brali udział w biegach na różnych dystansach, od pięciu mil do maratonu, co wiąże się z treningiem sześć–siedem razy w tygodniu, czasami nawet dwa razy dziennie. Definiują siebie jako „niestanowiących elity” (*nonelite*), dystansowych (*distance*) biegaczy, „weteranów” (*veteran*), podkreślając

²⁴ Warto zauważyć, że w innych artykułach Allen-Collinson używa również pojęcia „autofenomenografia” (*autophenomenography*). Zob. Jacquelyn Allen-Collinson, „Intention and Epoché in Tension: Autophenomenography, Bracketing and a Novel Approach to Researching Sporting Embodiment”, *Qualitative Research in Sport, Exercise & Health* 1 (2011): 48–62.

²⁵ Listę publikacji Allen-Collinson, do których się odwołuję, a także pozostałe artykuły, można zobaczyć na jej stronie internetowej: <http://staff.lincoln.ac.uk/jallencollinson>, w zakładce „Research”.

²⁶ Jacquelyn Allen-Collinson, John Hockey, „Runners’ Tales: Autoethnography, Injury and Narrative”, *Auto/Biography* 1, (2001), 2: 6 [tłum. H.J.].

równocześnie, że są osobami oddanymi „na poważnie” bieganiu, biegaczami (*runners*), w odróżnieniu od osób, które uprawiają jogging (*joggers*).

Ten fragment autobiografii, opisujący autorów i ich kontuzje, pojawia się właściwie we wszystkich artykułach. W przypadku niektórych publikacji uzyskujemy jednak dodatkowo informacje. I tak na przykład w artykule z 2005 roku Allen-Collinson podkreśla, że jest feministką, co obok bycia kobietą i biegaczką, tworzy jej tożsamość²⁷. Podaje również w przybliżeniu lub dokładnie swój wiek (*in mid-40s, at the age of 45*) oraz wiek swojego biegowego partnera (*in his late-50s, at the age of 59*).

Fragmety autonarracji, które pojawiają się w artykułach Allen-Collinson i Hockeya, dotyczą zarówno codziennych zwyczajów, jak i doświadczania własnego ciała czy postrzegania siebie, co pokazują dwa wybrane cytaty:

Poprzednio nasze dni były uporządkowane poprzez konieczną rutynę. Budzik dzwonił o 6.30 i szybko rozpoczynaliśmy każdy dzień pracy, wcinając płatki śniadaniowe, połykając gorącą herbatę, biorąc nasze kanapki i jadąc do pracy, ciągle jeszcze zaspani. Na koniec ciężkiego dnia pracy spieszylśmy się do domu, żeby przygotować wieczorny posiłek, wkładaliśmy go do lodówki i szybko wskakiwaliśmy w ubrania do biegania, przyglądając się niebu w daremnej próbie przewidzenia warunków pogodowych. Czy powinniśmy się zdecydować na bezrękawnik czy T-shirt, szorty czy legginsy, krem chroniący przed słońcem czy coś przeciwdeszczowego? Mamrotaliśmy do siebie „trzymaj tempo”, czas biegnie i każde małe opóźnienie, jak zatrzymanie się na kubek herbaty czy sprawdzenie, kto dzwoni do drzwi, skutkuje zmniejszeniem dystansu tego wieczoru, więc musimy RUSZAĆ²⁸.

Zdałam sobie sprawę dzisiaj, że minęły już 4 miesiące od czasu, kiedy biegaliśmy. Co ciekawe, żadne z nas nie przybrało na wadze, więc chociaż teraz nie możemy biegać ani nawet robić przebieżek, ciągle *wyglądamy* jak długodystansowi biegacze. To pomaga, ponieważ ciągle w lustrze mogę widzieć siebie, a nie kogoś innego²⁹.

Większość artykułów obojga autorów zawiera liczne fragmenty tych osobistych zapisków, a także rozmów między nimi³⁰. Zapoznając się zatem z dorobkiem autorów, czytelnik zdo-

²⁷ Jacquelyn Allen-Collinson, „Emotions, Interaction and the Injured Sporting Body”, *International Review for the Sociology of Sport* 2 (2005): 223.

²⁸ Allen-Collinson, Hockey, „Runners’ Tales”, 14–15.

²⁹ Tamże, 27–28.

³⁰ John Hockey, Jacquelyn Allen-Collinson, „Seeing the Way: Visual Sociology and the Distance Runner’s Perspective”, *Visual Studies: Journal of the International Visual Sociology Association* 1 (2006): 70–78.

bywa nie tylko wiedzę dotyczącą doświadczania ciała, aktywności fizycznej i możliwości ich analizy, ale również poznaje badaczy, zyskuje informacje o ich prywatnym życiu, zmaganiach z własnym ciałem, myślach czy codziennych praktykach.

Innym autorem, który dzieli się z czytelnikami swoimi doświadczeniami, jest Andrew Sparkes. Jego najbardziej „osobistym” artykułem jest ten z 1996 roku pt. *The Fatal Flaw: A Narrative of the Fragile Body-Self*. Jak pisze sam autor:

[...] w przedstawianiu fragmentów z mojej autonarracji zanurzam się w pamięci mojego ciała, próbując zabrać ciebie jako czytelnika do intymności mojego świata³¹.

Artykuł ten został początkowo uznany przez Sparkesa właśnie za rodzaj autonarracji (*narratives of self*), jednakże w późniejszych jego analizach, autor opisuje go jako formę autoetnografii³², która koncentruje się na:

[...] moim obecnie czterdziestoletnim, białym, heteroseksualnym, „średnioklasowym”; męskim, „uszkodzonym” ciele i wspomnieniach wcześniejszego elitarnego, działającego ciała klasy robotniczej, które zмага się z poważną skazą [*fatal flaw*] w formie chronicznego problemu z dolną częścią pleców, który zakończył, bardzo wcześnie, moje zaangażowanie w najwyższej klasy sport³³.

W tym artykule Sparkes dzieli się z czytelnikami kilkoma rodzajami prywatnych informacji. Po pierwsze, pisze o swoim bólu i cierpieniach z nim związanych. Po drugie, przedstawia siebie w kontekście rodzinnym. Oba te wątki widoczne są w następującym fragmencie:

Zatrzymując się, żeby odpocząć, odwróciłem się w kierunku Kitty, mojej żony, która jest w szóstym miesiącu ciąży. *Déjà vu*, powiedziałem do niej. „To się znowu dzieje”. Łzy pojawiły się w jej oczach i staliśmy blisko siebie, obejmując się, na korytarzu. Pocałowałem łzy na jej policzku. Pocałowałem jej oczy; chciałem zatonać i być bezpiecznym w niebieskości tych oczu. Kiedy jej wystający brzuch przycisnął mnie, ogarnęła mnie fala poczucia winy. Kitty jest w ciąży, tak zmęczona, zajmująca się naszą córką Jessicą

³¹ Sparkes, „The Fatal Flaw”, 467 [tłum. H.J.].

³² Andrew C. Sparkes, „Autoethnography and Narratives of Self: Reflections on Criteria in Action”, *Sociology of Sport Journal* 17 (2000): 21–43; zob. też: Andrew C. Sparkes, „Bodies, Identities, Selves: Autoethnographic Fragments and Reflections”, w: *Moving Writing: Crafting Movement in Sport and Research*, red. Jim Denison, Pirko Markula (New York: Peter Lang, 2003), 51–76.

³³ Sparkes, „The Fatal Flaw”, 467 [tłum. H.J.].

(trzyletnią wówczas) i teraz zmuszona martwić się i radzić sobie ze stresem związanym ze mną i uszkodzeniem mojego ciała. Bezużyteczność mojego ciała złościła mnie. I w tym momencie mocno jej nienawidziłem³⁴.

Po trzecie, Sparkes daje czytelnikowi wgląd do wyników swoich badań lekarskich, co ilustruje następujący cytat dotyczący drugiego z nich:

Obraz z rezonansu magnetycznego, data badania: 20 maja 1994

Rodzaj badania: MRI kręgosłupa lędźwiowego

Historia choroby: mikrodyscektomia 1988. Nawrót/powtarzalność bólu prawej nogi ze skoliozą.

Opis: niższe trzy dyski są zwyrodniałe. W L4/5 znajduje się mała prawostronna wypukłość dysku usuwająca tłuszcz znajdujący się w przestrzeni zewnątrzoponowej na poziomie niższego odcinka dysku (proszę zobaczyć zdjęcie z niebieską kropką). Badanie z kontrastem nie sugeruje, że dzieje się to ze względu na tkankę bliznowatą. Brak znaczących zgrubień czy wypukłości na dwóch pozostałych zwyrodniałych dyskach.

Podsumowanie: Wypukłość dysku prawa strona L4/5³⁵.

W dalszej części artykułu autor przytacza obszerne fragmenty pamiętnika, w którym zapisywał swoje zmagania z bólem i to, jak ból utrudniał mu chodzenie i wykonywanie innych codziennych czynności, a także opisuje uprawianie sportu w czasach szkolnych oraz dom rodzinny. Ta narracja o cierpiącym ciele nie tylko zatem odnosi się do niedawnych (z perspektywy powstania artykułu) bolesnych doświadczeń, ale zawiera w sobie elementy autobiograficzne opisujące minione doświadczenia, czas aktywnej sportowo młodości. Autor opisuje swoją osobistą podróż od czasów, gdy był aktywnym sportowcem, do momentu, kiedy ciało stało się dla niego przeszkodą zarówno w uprawianiu sportu, jak i – poprzez nawroty choroby – w codziennym funkcjonowaniu.

Zakończenie

Celem tego artykułu nie była ocena autoetnografii jako praktyki badawczej, gdyż pisali już o tym inni autorzy³⁶, lecz przedstawienie jej w odniesieniu do badań sportowej aktyw-

³⁴ Tamże, 468 [tłum. H.J.].

³⁵ Tamże, 469 [tłum. H.J.].

³⁶ Zob. *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3. Numer ten, zredagowany przez Annę Kacperczyk, w całości poświęcony jest autoetnografii.

ności³⁷. Po zapoznaniu się z wieloma artykułami bazującymi na autoetnografii skłaniam się do pozytywnej odpowiedzi na postawione na początku pytanie: czy autoetnografia może być traktowana jako rodzaj literatury intymistycznej? Autoetnografia łączy bowiem w sobie to, co społeczne i kulturowe (*ethno*), z tym, co osobiste i prywatne (*auto*). Artykuły naukowe opierające się na autoetnografii bądź same będące autoetnografią, jeśli uznamy, że jest ona efektem działań badawczych, przedstawiają obszerne fragmenty autonarracji, prywatne zapiski, dzienniki. Ich autorzy „odślaniają” siebie, zapraszając czytelnika do swojego świata, dzieląc się z nimi często bardzo prywatnymi informacjami, odczuciami i przemyśleniami. Artykuły te są pisane w pierwszej osobie, co łączy je z autobiografią, ale odróżnia od większości artykułów naukowych publikowanych w języku angielskim, które są pisane w trzeciej osobie. Osobiste doświadczenia są na pierwszym planie, wyraźnie oddzielone od innych dyskursów. Autoetnografia, podobnie jak autobiografia, może mieć również formę terapeutyczną dla piszącego, jak i być zaproszeniem czytelnika do refleksji nad własnym życiem³⁸.

Tym, co różni tę formę od innych zaliczanych do literatury intymistycznej, jest bez wątpienia przedstawienie osobistej narracji w kontekście określonej teorii, jak na przykład fenomenologia w przypadku Allen-Collinson. Dzielenie się prywatnym światem, prywatnymi informacjami autorzy uważają za niezbędne do zrozumienia tekstu i przedstawionej w nim analizy. A zatem celem autoetnografii nie jest głównie przedstawienie siebie i swojego życia – osobiste narracje są podstawą do zbadania i opisanie ogólniejszych zjawisk. Równocześnie w przypadku badań dotyczących ucieleśnionych doświadczeń sportowych, w tym tych związanych z chorowaniem czy kontuzjami uniemożliwiającymi uprawianie sportu, zdawanie relacji z własnych doświadczeń może być jedynym sposobem na ich naukowe poznanie. Artykuły oparte na autoetnografii łączą w sobie, w mojej opinii, cechy obu typów autoetnografii – z jednej strony są analizą określonych praktyk czy zjawisk, z drugiej jednak strony ich liczne fragmenty mają bardzo osobisty charakter i wprowadzają czytelnika w intymny świat badacza-autora, i w tym znaczeniu mogą zostać uznane za formę intymistyczną.

³⁷ Sparkes, „Autoethnography”; Allen-Collinson, „Running the Routes Together”; Jenny McMahon, Kerry McGannon, „Re-immersing into Elite Swimming Culture: A Meta-Autoethnography by a Former Elite Swimmer”, *Sociology of Sport Journal* 34 (2016): 223–234, dostęp 3.08.2017, DOI: <http://dx.doi.org/10.1123/ssj.2016-0134>.

³⁸ Ellis, Adams, Bchner, „Autoethnography: An Overview”; Sparkes, „The Fatal Flaw”.

Bibliografia

- Allen-Collinson, Jacquelyn. „Emotions, Interaction and the Injured Sporting Body”. *International Review for the Sociology of Sport* 2 (2005): 221–240.
- Allen-Collinson, Jacquelyn. „Feminist Phenomenology and the Woman in the Running Body”. *Sport, Ethics & Philosophy* 3 (2011): 287–302.
- Allen-Collinson, Jacquelyn. „Intention and Epochē in Tension: Autophenomenography, Bracketing and a Novel Approach to Researching Sporting Embodiment”. *Qualitative Research in Sport, Exercise & Health* 1 (2011): 48–62.
- Allen-Collinson, Jacquelyn. „Running the Routes Together. Corunning and Knowledge in Action”. *Journal of Contemporary Ethnography* 1 (2008): 38–61.
- Allen-Collinson, Jacquelyn, John Hockey. „Runners’ Tales: Autoethnography, Injury and Narrative”. *Auto/Biography* 1 (2001), 2: 95–106. Dostęp 2.05.2017. [https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/18175/Runners’Tales.pdf?sequence=2](https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/18175/Runners%27Tales.pdf?sequence=2).
- Anderson, Leon. „Analytic Autoethnography”. *Journal of Contemporary Ethnography* 4 (2006): 373–395.
- Anderson, Leon, Mathew Austin. „Auto-ethnography in Leisure Studies”. *Leisure Studies* 2 (2012): 131–146.
- Bielecka-Prus, Joanna. „Po co nam autoetnografia? Krytyczna analiza autoetnografii jako metody badawczej”. *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 76–95. Dostęp 2.05.2017. www.przegladsocjologiijakosciowej.org.
- Bochner, Artur P., Carolyn Ellis. „Personal Narrative as a Social Approach to Interpersonal Communication”. *Communication Theory* 2 (1992): 165–172.
- Crawford, Lyall. „Personal Ethnograph”. *Communication Monographs* 63 (1996): 158–170.
- Denzin, Norman K. *Interpretive Biography*. Newbury Park: Sage, 1989.
- Douglas, Kitrina. „Challenging Interpretative Privilege in Elite and Professional Sport: One [Athlete’s] Story, Revised, Reshaped and Reclaimed”. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health* 2 (2014): 220–243.
- Douglas, Kitrina. „Storying My Self: Negotiating a Relational Identity in Professional Sport”. *Qualitative Research in Sport and Exercise* 2 (2009): 176–190.
- Ellis, Carolyn. „Evocative Autoethnography: Writing Emotionally About our Lives”. W: *Representation and the Text: Re-framing the Narrative Voice*, red. William G. Tierney, Yvonne S. Lincoln, 115–142. Albany, NY: State University of New York Press, 1997.
- Ellis, Carolyn. *Revision: Autoethnographic Reflections on Life and Work*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, 2009.
- Ellis, Carolyn, Arthur P. Bochner. „Autoethnography, Personal Narrative, and Reflexivity: Researcher as Subject”. W: *Handbook of Qualitative Research*, red. Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln, 733–768. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage, 2000.

- Ellis, Carolyn, Tony E. Adams, Arthur P. Bochner. „Autoethnography: An Overview”. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 1 (2010). Dostęp 2.05.2017. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095>.
- Jakubowska, Honorata. *Skill Transmission, Sport and Tacit Knowledge: A Sociological Perspective*. Abingdon: Routledge, 2017.
- Jones, Calley C. „Playing at the Queer Edges”. *Leisure Studies* 29 (2010): 269–287.
- Kacperczyk, Anna. „Autoetnografia – technika, metoda, nowy paradygmat? O metodologicznym statusie autoetnografii”. *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 32–74. Dostęp 2.05.2017. www.przegladsocjologiijakosciowej.org.
- Kacperczyk, Anna. „Od redaktora: Autoetnografia – w stronę humanizacji nauki”. *Przegląd Socjologii Jakościowej* X (2014), 3: 6–13. Dostęp 2.05.2017. www.przegladsocjologiijakosciowej.org.
- Kubinowski, Dariusz. *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia. Metodyka. Ewaluacja*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010.
- Kulas, Piotr. „Pomiędzy autobiografią a biografią. Biografia literacka jako źródło badań socjologicznych”. *Przegląd Socjologii Jakościowej* IX (2013), 4: 64–81. Dostęp 2.05.2017. www.przegladsocjologiijakosciowej.org.
- Larsen, Jonas. „(Auto)Ethnography and Cycling”. *International Journal of Social Research Methodology* 1 (2014): 59–71.
- Leder, Drew. *The Absent Body*. Chicago: University of Chicago Press, 1990.
- McMahon, Jenny, Kerry McGannon. „Re-immersing into Elite Swimming Culture: A Meta-Autoethnography by a Former Elite Swimmer”. *Sociology of Sport Journal* 34 (2016): 223–234. Dostęp: 3.08.2017. DOI: <http://dx.doi.org/10.1123/ssj.2016-0134>.
- McParland, Shellie. „Autoethnography: Forging a New Direction in Feminist Sport History”. *Journal of Sport History* 3 (2012): 473–478.
- Schön, Donald A. *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action*. Basic Books: London, 1991.
- Sparkes, Andrew C. „Autoethnography and Narratives of Self: Reflections on Criteria in Action”. *Sociology of Sport Journal* 17 (2000): 21–43.
- Sparkes, Andrew C. „Bodies, Identities, Selves: Autoethnographic Fragments and Reflections”. W: *Moving Writing: Crafting Movement in Sport and Research*, red. Jim Denison, Pirrko Markula, 51–76. New York: Peter Lang, 2003.
- Sparkes, Andrew C. „The Fatal Flaw: A Narrative of the Fragile Body-Self”. *Qualitative Inquiry* 4 (1996): 463–494.
- Van Maanen, John. *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- Wacquant, Loïc. „Carnal Connections: On Embodiment, Apprenticeship, and Membership”. *Qualitative Sociology* 4 (2005): 445–474.

Wacquant, Loïc. „Habitus as Topic and Tool: Reflections on Becoming a Prizefighter”. *Qualitative Research in Psychology* 8 (2011): 81–92.

Intimate Aspects of Autoethnography on the Example of Sports Research

Summary

The aim of the article is to answer the question whether and, if so, to what extent autoethnography can be treated as a type of intimate literature. The article consists of three parts. The first part presents autoethnography, which combines the elements of autobiography and ethnography, as a gaining popularity research practice. The second part describes the use of autoethnography in sports and embodied experiences studies, while the third part presents the selected fragments of the personal narratives which reveal intimate nature of autoethnography. The overlook of literature leads to the conclusion that although autoethnography differs from autobiographical forms, similarly to them it situates the reader within the author/researcher's private or even intimate world.

Keywords

autoethnography, intimate literature, narrative, sport, body, experience

Translated by Honorata Jakubowska

PROSIMY O CYTOWANIE TEGO ARTYKUŁU JAKO:

Honorata Jakubowska, „Intymistyczny charakter autoetnografii na przykładzie badań sportowych doświadczeń”, *Autobiografia. Literatura. Kultura. Media* 2 (2017), 9: 37–49. DOI: 10.18276/au.2017.2.9-03